

Kömür bölgeleri için adil geçiş

Kömür bölgelerinde dönüşüm, çalışanların ve yerel toplulukların söz sahibi olduğu, refahı ve adaleti güçlendiren bir geleceğe nasıl kapı aralayabilir?

İçindekiler

Giriş	s3
1. Türkiye'nin Kömür Bölgelerinde Neler Oluyor?	s5
2. Adil Geçiş Nedir?	s6
3. Adil Geçiş Yerel Yönetimleri Neden İlgilendiriyor?	s7
3.1. Adil Geçişin Temelleri ve Ulusal Politika Tercihleri	
3.2. Uluslararası Deneyimler ve Türkiye İçin Çıkarımlar	
3.3. Türkiye'deki Mevcut Durum ve Yasal Çerçeve	
4. Enerji Dönüşümünün Plansız Olması Durumunda Ortaya Çıkabilecek Riskler	s11
5. Kömür Bölgelerinin Geleceğini Birlikte Planlamak	s13
5.1. Adil Geçişin Sunabileceği Fırsatlar	
5.2. Yerel Yönetimler İçin Adil Geçiş Talepleri	
5.2.1. İklim Kanunu ve Ulusal Adil Geçiş Stratejisi Kömür Bölgelerini Kapsayacak Şekilde Geliştirilmeli	
5.2.2. Ortak Veri Altyapısı Oluşturulmalı	
5.2.3. Katılımcı Adil Geçiş Stratejileri Hazırlanmalı	
5.2.4. Yerel Dönüşüm İçin Finansman Sağlanmalı	
5.2.5. Katılımcı Yönetişim Güçlendirilmeli	
5.2.6. Yerel Yönetimler Karar Süreçlerine Dahil Edilmeli	
5.2.7. Kömür Bölgeleri Öncelikli Kalkınma Alanları Olarak Desteklenmeli	
Sonuç	s17

Giriş

Kömür madenciliği, modern toplumların tarihinde hiçbir zaman yalnızca yerin altından bir enerji kaynağının çıkarılması anlamına gelmedi. Kömür, sanayileşmeyi besler, haneleri ısıtıp aydınlatırken etrafında yeni çalışma biçimleri, sınıfsal ilişkiler ve yerleşim yerleri yarattı. Madenlerde yan yana çalışan işçiler, modern işçi sınıfının oluşumuna katkı sundular, kolektif hak mücadelelerinin ve demokratik siyasetin gelişiminde de belirleyici roller üstlendiler. Kömür havzaları da zaman içinde madenlerin çevresinde kurulan mahalleleri, esnafı, kamu hizmetleri, ulaşım ağları ve kuşaktan kuşağa aktarılan çalışma kültürleriyle modern kentin kurulmasına katkı sundular. **Türkiye'nin Zonguldak'tan Soma'ya, Tavşanlı'dan Ermenek'e uzanan kömür coğrafyalarında da madencilik, salt istihdam sağlayan değil, kasabaların ekonomik ve toplumsal hayatını ve yerel kimlikleri biçimlendiren kurucu bir sektör oldu.** Tam da bu yüzden bugün kömürün geleceğini tartışmak, yalnızca bir enerji kaynağının geleceğini değil, onun etrafında kurulan toplumsal dünyaların geleceğini de tartışmak anlamına geliyor.

Kömürün işçiler ve maden bölgeleriyle kurduğu bu tarihsel ilişki uzun süredir aşınıyor. Türkiye'de madenciliğin özelleştirilmesi ve üretimin giderek parçalanarak taşeronluk ve rödovans ilişkileri içinde örgütlenmesi, kömür ekonomisinin yarattığı değerın çalışanlar ve yerel topluluklarla paylaşılma biçimini de değiştirdi. Güvenceli istihdamın zayıflaması, çalışma koşullarının ağırlaşması ve işçi sağlığı ve iş güvenliği alanındaki sorunlar, bir zamanlar maden ile kasaba, maden ile ulusal refah arasında kurulmuş toplumsal bağları giderek daha kırılgan hâle getirdi.

Bugün bu dönüşüme başka ve ertelenemez bir gerçek daha ekleniyor. Artık herkesin bildiği gibi kömür, iklim değişikliğinin başlıca nedenlerinden biri ve iklim krizini sınırlandırmak fosil yakıt kullanımından hızla çıkmayı gerektiriyor. Bu nedenle kömür, sanayileşmenin ve modernleşmenin simgesi olduğu geçmişteki ayrıcalıklı konumunu hızla kaybediyor. Ekonomik etkileri çoktan hissedilen bu tarihsel değişimi kabul etmek, madencilerin emeğini ya da kömür kentlerinin ülke kalkınmasına yaptığı katkısı değersizleştirmek anlamına gelmiyor. Aksine, geçmiş kuşakların emeğine hakkını teslim ederken gelecek kuşaklara ve gezegene karşı sorumluluğumuzu da kabul etmeyi zorunlu kılıyor. **Kömür, geçmişte modern toplumların kurulmasında büyük bir rol oynadı; ancak bugün aynı toplumların kömürün ötesinde bir gelecek kurması gerekiyor.** Yüzleşilmesi gereken asıl mesele, bu dönüşümün nasıl olacağı ve dönüşümün yükünün nasıl dağıtılacağı olacak.

Günümüzde çevre mücadelesi ile çalışanların hakları arasında tercih yapmak zorunda olmadığımızı savunan adil geçiş kavramı, tam da bu tarihsel kavşakta anlam kazanıyor. Kavram, 1970'lerde Kuzey Amerika'daki sendikal hareketlerin, çevrenin korunması için gereken düzenlemelerin bedelinin işçilere ödetilmemesi talebinden doğdu. Çalışanların işleri ile temiz ve sağlıklı bir çevre arasında seçim yapmak zorunda bırakılmaması gerektiği fikrine dayanan adil geçiş, zaman içinde gelir ve iş güvencesi, insan onuruna yakışır istihdam ve sosyal korumanın ötesinde anlamlar kazandı. Kavram zamanla çalışan emeği ve refahı kadar ekonomik

çeşitlenmeyi, bölgesel kalkınmayı ve dönüşümden etkilenen toplulukların karar süreçlerine katılımını içeren daha geniş bir toplumsal adalet yaklaşımına dönüştü.

Adil geçişin temel sorusu hâlâ oldukça yalın: Ekolojik olarak zorunlu bir dönüşüm, çalışanların ve bu sektörlerle bağımlı toplulukların hakları, geçimleri ve gelecekleri korunarak nasıl gerçekleştirilebilir? Adil geçişin yalnızca kapanacak bir madenin işçilerine tazminat ödenmesi ya da yeni beceriler kazandırılmasından ibaret olmadığını da belirtmek gerekir. Doğru tanımlanmış bir adil geçiş, madenin çevresindeki esnafı, madenci ailelerini, yerel ekonomiyi ve kamusal yaşamı da hesaba katarak bütün bir bölgenin geleceğini yeniden kurma arayışında olmalıdır. Bu yönüyle iklim krizinin zorunlu kıldığı dönüşüm, yalnızca mevcut kayıpları telafi etmek için değil, daha güvenceli işler, daha güçlü sosyal koruma, daha çeşitli yerel ekonomiler ve daha demokratik karar alma süreçleri yaratmak için de önemli fırsatlar sunabilir.

Adil geçişin giderek yaygınlaşması, kavramı herkesin aynı şekilde yorumladığı anlamına gelmiyor. İşçi hareketlerinden doğan kavramı, günümüzde hükümetlerden uluslararası kuruluşlara, çevre hareketlerinden maden ve enerji şirketlerine kadar farklı pek çok aktör kullanıyor ve bu aktörler adil geçişten oldukça farklı şeyler anlıyor. Şirketler açısından adil geçiş, kimi zaman dönüşümün maliyetlerinin ve şirketlerin uğrayacağı kayıpların kamu kaynaklarıyla karşılanmasını talep etmenin, hatta işçi haklarını ihlal etmenin bir aracına dönüşebiliyor. Diğer taraftan, çalışanların ve maden bölgelerinin haklı kaygıları, kömürden çıkışı daha adil hâle getirmenin değil, iklim eylemlerini yavaşlatmanın ve fosil yakıtların kullanım ömrünü uzatmanın gerekçesi olarak da kullanılabilir. Bu nedenle adil geçişin önündeki temel mesele, kavramın yalnızca politika belgelerinde yer almasını sağlamak değil, neyin adil olduğuna ve geçişin maliyetleri ile kazanımlarının kimler arasında nasıl bölüşüleceğine karar vermektir. **Dolayısıyla işçileri ve maden bölgelerini merkeze alan; çalışanlar, aileleri ve maden kentlerinin özneye dönüştüğü bir adil geçiş, kavramın hakkıyla ve doğru şekilde pratiğe geçebilmesinin ön koşulu olarak karşımıza çıkıyor.**

Elinizdeki bu bilgi notu, Türkiye'nin kömür bölgelerinde meydana gelen dönüşüme tam da bu perspektiften bakıyor ve adil geçişin yerelden kurulması gerektiğini savunuyor. Kömür ekonomisindeki daralmanın etkileri en doğrudan maden bölgelerinde hissedilirken, bu dönüşümün planlanmasında yerel ihtiyaçların, deneyimlerin ve taleplerin yeterince dikkate alınmaması önemli bir eksiklik oluşturuyor. **Notun temel iddiası, yerel yönetimlerin dönüşümün sonuçlarıyla baş etmek zorunda kalan pasif uygulayıcılar değil, bölgelerinin geleceğini planlayan ve adil geçiş politikalarının oluşturulmasına doğrudan katılan asli aktörler olması gerektiğidir.** Başta kömür bölgelerindeki yerel yönetimler olmak üzere, merkezi idare, sendikalar, meslek örgütleri, sivil toplum ve bölgenin geleceği üzerine çalışan her aktöre seslenen bu not, Türkiye'de kömür ekonomisinin mevcut durumunu ve adil geçişe ilişkin politika çerçevesini ortaya koyuyor; plansız bir dönüşümün neden olabileceği toplumsal ve ekonomik riskleri değerlendiriyor ve uluslararası deneyimlerden hareketle yerel düzeyde kullanılabilecek araçları tartışıyor. Son olarak, kömür bölgelerinin geleceğinin yalnızca kayıpları telafi ederek değil, yeni yatırımları, nitelikli istihdamı, ekonomik çeşitlenmeyi ve yerel katılımı güçlendirecek uzun vadeli bir kalkınma perspektifiyle kurulabilmesi için somut politika talepleri ortaya koyuyor.

Bilgi notunun, kömür bölgelerinin geçmişte üstlendiği yükü ve verdiği emeği gözeten, dönüşümün maliyetini geride kalanlara yüklemeyen ve bu bölgelerin geleceğini orada yaşayanlarla birlikte kuran adil bir geçişe katkı sunmasını diliyoruz.

1. Türkiye'nin Kömür Bölgelerinde Neler Oluyor?

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik ve toplumsal gelişim uzun yıllar boyunca kömür sektörü etrafında şekillendi. Kömür üretimi ve kömüre dayalı enerji yatırımları, birçok bölgede ekonomik büyümenin, istihdamın, kamu yatırımlarının ve yerel kalkınmanın temel belirleyicileri arasında yer aldı.

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren kömür etrafında şekillenen ekonomik ve teknolojik koşullar önemli ölçüde değişti. Piyasa koşulları, küresel enerji eğilimleri, değişen yatırım öncelikleri, teknolojik gelişmeler, kömür rezervlerinin yapısı, yerli kömürün düşük kalorili niteliği ve ithal kömür politikaları, kömür odaklı ekonomik yapıyı dönüştürdü. İlerleyen dönemde yenilenebilir enerji teknolojilerinin gelişmesi, maliyetlerinin düşmesi ve yatırım hacminin artması enerji sektöründeki dönüşümü hızlandırdı. Nitekim Haziran 2026 itibarıyla Türkiye'de kurulu enerji gücünün yüzde 60,7'si yenilenebilir enerji kaynaklarından oluşurken, kömürün kurulu güç içindeki payı yüzde 17,5'e geriledi.¹

Enerji sektöründeki bu dönüşümün etkileri kömür sektörünün ekonomik yapısında da görülüyor. 2010'lu yılların başından bu yana kömür madenciliği sektöründe istihdam yaklaşık yüzde 33², işyeri sayısı ise yüzde 46 oranında azaldı³. Buna rağmen kömür, birçok bölgede yeterli sektörel çeşitlendirme yapılmadığı için temel ekonomik faaliyet olmayı sürdürüyor. Bu nedenle ulusal ölçekte kömür sektöründeki daralma sınırlı görünse de, kömür bölgelerinde daha derin ekonomik ve toplumsal etkilere neden oluyor.⁴

Benzer bir değişim bölgesel yatırım eğilimlerinde de görülüyor. 2000'li yılların başında kömür havzasındaki illerin toplam kamu yatırımlarındaki payı yüzde 12-13 seviyelerinde seyrederken, bu oran 2017 yılı itibarıyla yüzde 4'e kadar düşmüştür.

¹ Türkiye elektrik enerjisi tüketimi 2025 yılında bir önceki yıla göre yüzde 2,1 oranında artarak 360,9 TWh, elektrik üretimi ise bir önceki yıla göre yüzde 2,4 artarak 362,9 TWh olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılında elektrik üretimimizin yüzde 33,6'sı kömürden elde edilmiştir. Bkz. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bilgi Merkezi. (2026, 20 Temmuz). Enerji. enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik. (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2026).

² Veri, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) 2010-2025 yılları arasında açıkladığı sigortalı istatistikleri incelenerek hesaplanmıştır. Bkz. SGK (t.y.). Sigortalı istatistikleri (2010-2015). www.sgk.gov.tr/Istatistik/Aylik/42919466-593f-4600-937d-1f95c9e252e6. (Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2026).

³ Celeb, Y. (2026). Kömürden sonra ne var? Maden şehirlerinde yatırım kararsızlığı ve dönüşüm. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV). tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1779458145799-0.Komurden_sonra_ne_var_Maden_sehirlerinde_yatrm_kararszlg_ve_donusum.pdf (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2026).

⁴ A.g.y.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'na (TEPAV) göre, kamu yatırımlarındaki bu gerileme, maden odaklı büyüme modelinin zayıfladığını ve yatırım önceliklerinin değiştiğini gösteriyor.⁵

Kömür ekonomisindeki daralmanın etkileri her kömür bölgesinde aynı biçimde ortaya çıkmaz. Bölgenin ekonomik yapısı, kömüre bağımlılık düzeyi ve üretim ilişkileri, dönüşümün sonuçlarını farklılaştırır. Ermenek'te maden faaliyetlerinin daralmasının ardından birçok maden işçisi yeniden madenlerde çalışmak üzere ilçeden göç ediyor ya da farklı sektörlerde daha düşük ücretli ve güvencesiz işlere yöneliyor. Kömürün yerel ekonominin temel dayanaklarından biri olduğu Soma'da, üretimi zaman zaman duran ve yeniden faaliyete geçen termik santral, bölgenin geleceğine ilişkin tartışmaları canlı tutuyor. 1900'lü yılların başından bu yana kömür madenciliğiyle özdeşleşen Tavşanlı'da ise kömürün geleceğine ilişkin belirsizlik, ekonomik kaygılarla birlikte bölgenin geleceği ve yerel kimliği üzerine yürütülen tartışmaları derinleştiriyor.

Ankara-Çayırhan, Afşin-Elbistan, Konya-İlgın, İzmir-Kınık, Eskişehir-Mihalıççık ve Çanakkale-Karabiga gibi kömür bölgelerinde son yıllarda artan işçi eylemleri ve yerel tartışmalar, kömür sektöründeki dönüşümün farklı bölgelerde de hissedildiğini gösteriyor. Kömür ekonomisindeki değişim, istihdamı, yerel ekonomiyi, toplumsal yaşamı ve bölgelerin geleceğine ilişkin beklentileri etkilerken dönüşümün nasıl yönetileceğine ilişkin tartışmaları da güçlendiriyor.

2. Adil Geçiş Nedir?

Kömür ekonomisindeki daralma, kömür bölgelerinde enerji sektörünün ötesine uzanan ekonomik ve toplumsal bir dönüşüme neden olur. Bu süreç istihdamı, yerel ekonomiyi, yatırım ortamını ve toplumsal yaşamı doğrudan etkiler. Bölgelerin ekonomik ve toplumsal dayanıklılığı, dönüşümün planlı, kapsayıcı ve yerel ihtiyaçları gözetken politikalarla yönetilmesine bağlıdır. Bu çerçevede adil geçiş, enerji dönüşümünün ekonomik, toplumsal ve çevresel sonuçlarını birlikte ele alan bütüncül bir politika yaklaşımıdır.

Adil geçiş kavramı, 1970'li yıllarda çevre politikalarının istihdam üzerindeki etkilerinden çalışanların haklarını koruma talebiyle yürütülen sendikal mücadelelerden doğmuştur. Zaman içinde kapsamı genişleyerek istihdamın yanı sıra yerel ekonomi, toplumsal eşitsizlikler, katılım mekanizmaları, yönetim ve bölgesel kalkınmayı içeren bütüncül bir politika yaklaşımına dönüşmüştür. Günümüzde adil geçiş, enerji dönüşümünün ekonomik ve toplumsal etkilerini yönetmeyi, bölgelerin yeni ekonomik fırsatlardan yararlanmasını ve kalkınmanın daha kapsayıcı biçimde planlanmasını hedefleyen hak temelli bir politika yaklaşımı olarak kabul edilir.⁶

⁵ A.g.y.

⁶ Jordan, J. ve Tenzing, J. (2024). Social foundations of a just coal transition. World Bank Group. documents1.world-bank.org/curated/en/099120124204540572/pdf/P176059-ef02bb7b-fc5c-4038-a2ce-fa613feb6ce4.pdf; Wang, X. ve Lo, K. (2021). Just transition: A conceptual review. Energy Research & Social Science 82: 102291. doi.org/10.1016/j.erss.2021.102291

Adil geçiş, **ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde** eşzamanlı politika geliştirmeyi ve uygulamayı gerektiren çokölçekli bir yaklaşımdır. Dönüşümün etkileri en yoğun biçimde yerelde hissedildiği için ulusal politikaların, güçlü yerel planlama, koordinasyon ve yönetim kapasitesiyle desteklenmesi kritik önem taşır. Bu nedenle kömür bölgelerinde yerel yönetimler, adil geçiş sürecinin temel aktörleri arasında yer alır.

3. Adil Geçiş Yerel Yönetimleri Neden İlgilendiriyor?

Enerji dönüşümünün yönü uluslararası ve ulusal politikalarla belirlense de dönüşümün ekonomik ve toplumsal sonuçları önce kömür bölgelerinde ortaya çıkar. İstihdam kayıpları, ekonomik çeşitlenme ihtiyacı, göç, sosyal destek talepleri ve bölgenin geleceğine ilişkin belirsizlikler, planlama, hizmet sunumu ve yerel kalkınma kapasitesini doğrudan etkiler. Bu nedenle yerel yönetimler, dönüşümün ortaya çıkardığı ekonomik ve toplumsal etkileri yönetmenin yanı sıra, dönüşüm sürecinin planlanması ve uygulanmasında da önemli sorumluluklar üstlenirler.

Yerel yönetimlerin adil geçiş sürecindeki rolü, ulusal politika çerçevesinin nasıl kurgulandığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle adil geçiş politikalarının dayandığı temel ilkeler ile ulusal politika tercihlerini birlikte değerlendirmek, yerel yönetimlerin bu süreçte üstlenebileceği rolü anlamak açısından önem taşır.

3.1. Adil Geçişin Temelleri ve Ulusal Politika Tercihleri

Adil geçiş sürecinin başarıyla uygulanabilmesi, her şeyden önce ulusal düzeydeki politika tercihlerinin netleşmesine bağlıdır. Bu tercihler iki temel eksenle şekillenir: İlki, çevresel maliyetleri asgari düzeye indiren ekonomik faaliyetlerin önceliklendirilmesi ve teşvik edilmesi; ikincisi ise bu dönüşüm sürecine paralel olarak ortaya çıkabilecek mevcut ve olası sosyal adaletsizliklerin giderilmesidir.

Dünya genelindeki iyi uygulamalar incelendiğinde, adil geçişe ilişkin resmi çerçevenin genellikle yasalardaki planlama odaklı hükümler ya da yasal dayanağı olan stratejik plan belgeleriyle oluşturulduğu görülür. Bu tür politika belgelerinde başarıyı getiren temel unsurlar⁷ ise şöyle sıralanabilir: 1- güçlü devlet desteği, 2- adil geçiş amaçlı fon tahsisi, 3- çıkar gruplarının işbirliği, 4- ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, 5- toplumsal cinsiyet perspektifinin gözetilmesi, 6- sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla uyum.

⁷ Dinç Ütükler, İ. C.. (2025). İklim değişikliği ile mücadelede iş ve sosyal güvenlik hukukunun araçları, işin ve işçinin korunması. [Yayımlanmış doktora tezi] Ankara Üniversitesi. Doktora tezini 2025'te Adalet Yayınevi yayımlamıştır.

Güçlü devlet desteği: Adil geçiş sürecinin başarısı, merkezi ve yerel yönetimlerin uzun vadeli ve kararlı politikalar geliştirmesine bağlıdır. Devletin düzenleyici, planlayıcı ve koordinasyon sağlayıcı rolü, dönüşüm sürecinin etkin biçimde yönetilmesini sağlar.

Adil geçiş amaçlı fon tahsisi: Dönüşüm sürecinde ortaya çıkacak ekonomik ve sosyal maliyetlerin karşılanabilmesi için yeterli ve sürdürülebilir finansman mekanizmalarının oluşturulması gereklidir. Bu kaynaklar, istihdamın korunması, yeni yatırımların desteklenmesi ve kırılgan grupların güçlendirilmesi açısından kritik önemdedir.

Çıkar gruplarının işbirliği: Adil geçiş kamu kurumlarının yanı sıra işçi sendikaları, işverenler, yerel yönetimler, sivil toplum, özel sektör ve bölge halkının birlikte hareket etmesini gerektirir. Katılımcı yönetim mekanizmaları, kararların daha kapsayıcı ve uygulanabilir olmasına katkı sağlar.

Ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi: Kömür üretimi gibi tek bir sektöre bağımlı bölgelerde ekonomik çeşitliliğin artırılması, yeni istihdam olanaklarının yaratılması açısından temel bir gerekliliktir. Böylece dönüşümün yol açabileceği ekonomik kırılganlıklar azaltılabilir.

Toplumsal cinsiyet perspektifinin gözetilmesi: Dönüşüm süreçleri, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirme riski taşır. Bu nedenle adil geçiş politikalarının, fırsat eşitliğini sağlamanın ötesinde kadınların istihdama, karar alma süreçlerine ve yeni ekonomik fırsatlara erişimini güçlendirecek hedefe yönelik destek ve uygulamaları içermesi önemlidir. Katılımcı ve toplumsal cinsiyet duyarlı bir yaklaşımla tasarlanan adil geçiş politikaları, eşitsizliklerin derinleşmesini önlemenin yanı sıra kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerlemesi için de bir fırsat yaratabilir.

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla uyum: Adil geçiş politikalarının yalnızca enerji dönüşümünü değil, ekonomik kalkınma, sosyal refah ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini birlikte gözetmesi beklenir. Bu yaklaşım, dönüşümün uzun vadede daha kapsayıcı ve kalıcı sonuçlar üretmesini destekler.

3.2. Uluslararası Deneyimler ve Türkiye İçin Çıkarımlar

Türkiye'nin kalkınma ve ekonomik faaliyetlere ilişkin politika tercihleri küresel ölçekte değerlendirildiğinde, fosil yakıt ithalatına bağımlılık en önemli kırılganlık alanlarından biri olarak öne çıkar. Bu bağımlılık iklim krizini derinleştirmenin yanı sıra, dış ticaret açığını ve dış finansman ihtiyacını artırarak ekonomik kırılganlığı da büyütür.⁸

⁸ Black, S., Benedek, D., Parry, I. W. H., Vernon-Lin, N. ve Sunalika Singh, S. (2025, 21 Kasım). Cutting emissions, securing energy: A macroeconomic assessment for COP30. IMF Working Papers 245. doi. org/10.5089/9798229031455.001

Tarihsel süreçte fosil yakıt ithalatına bağımlı olan Güney Kore⁹ ve İspanya¹⁰, İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) bakımından Türkiye'nin önünde yer alsalar da adil geçiş planlamasında ilham verici modeller sunar.¹¹ Bu iki ülkenin stratejik çerçevelerinde yer alan ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin adil geçiş sürecine aktif katılımını kolaylaştırabilecek mekanizmalar şunlardır:

GÜNEY KORE MODELİ¹²

- **Veri Odaklı Bölgesel Yönetim:** Geçiş sürecinin bölgeler üzerindeki sosyoekonomik etkilerini anlamak amacıyla düzenli araştırmalarla veri üretiliyor, bu verilere dayanarak "Adil Geçiş İçin Özel Bölge İlanı" mekanizması işletiliyor ve gereken destek tedbirleri hızla uygulamaya konuluyor.
- **Yurttaş Katılımının Desteklenmesi:** Yerel ya da merkezi yönetimlerin işlettiği katılım platformlarına erişimi kolaylaştırmak amacıyla idari ve finansal destekler sağlanıyor.
- **Kurumsal Altyapı:** Yerel düzeyde adil geçiş süreçlerini yönetmek ve yönlendirmek amacıyla yerel veya merkezi hükümet eliyle "Adil Geçiş Destek Merkezleri" kuruluyor.

İSPANYA MODELİ

- **Kriz ve Risk Yönetimi:** Planlı bir maden/santral kapanma takvimi olsa da, süreç içinde aniden ve plansız şekilde gelişebilecek yerel kapanmaların olumsuz etkilerini yönetmek adına acil durum planları hazırlanıyor.
- **Merkezi ve Koordineli Yapı:** Adil geçiş ihtiyaçlarının kamu politikalarıyla tam bir eşgüdümle yürütülmesini sağlayan kurumsal bir "Adil Geçiş Enstitüsü" faaliyet gösteriyor. Türkiye özelinde yapılan çalışmalarda da bu yapıya benzer şekilde, yerel yönetimlerin de temsil edildiği bir "Adil Geçiş Danışma Kurulu" kurulması öneriliyor.

⁹ Aşıcı, A. A. (2017). Sayılarla dünyada ve Türkiye'de Yeşil Yeni Düzen. (Haz. A. A. Aşıcı ve Ü. Şahin). Yeşil ekonomi (s. 206-217) içinde. Yeni İnsan Yayınevi; Eğilmez, M. (2017). Türkiye ve Güney Kore ekonomilerinin karşılaştırılması. www.mahfigilmez.com/2017/08/turkiye-ve-guney-kore-ekonomilerinin.html (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2026).

¹⁰ Örcü, C. (2025). İspanya. (Haz. A. Sümer, İ. Atan, S. Ülker ve S. S. Deniz. Yeşil dönüşüm sürecinde adil geçiş: Dünyada politikalar ve Türkiye için öneriler (s. 153-158) içinde. TESAB Yayınları.test.tesab.org.tr/wp-content/uploads/2025/06/ADIL-GEÇİS.pdf (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2026).

¹¹ İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE), bir ülkenin gelişmişliğini değerlendirirken yalnızca ekonomik büyümenin değil, insanların, kapasitelerin/imkânların temel ölçüt olması gerektiğini vurgulamak amacıyla oluşturulmuştur. Endeks, insani gelişmenin temel boyutlarındaki ortalama başarıyı özetleyen bir ölçüttür. Bu temel boyutlar bilgili olmak, insana yakaşır bir yaşam standardı ve sağlıklı bir yaşam sürmektir. İGE, bu üç boyut için oluşturulan normalize edilmiş endekslerin geometrik ortalaması alınarak hesaplanır. UNDP. (ty). Human Development Index (HDI). Human Development Reports. hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2026).

¹² Korea Legislation Research Institute. (2021, 24 Eylül). Framework act on carbon neutrality and green growth for coping with climate crisis [İklim kriziyle mücadele için karbon nötrlük ve yeşil büyüme çerçeve yasası] Kanun No. 18469. elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=59958&type=part&key=39 (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2026).

3.3. Türkiye’deki Mevcut Durum ve Yasal Çerçeve

Türkiye’de adil geçişe ilişkin hükümler farklı politika belgelerine dağılmış durumdadır. Başlıca düzenlemeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

İklim Kanunu¹³

- Adil geçiş kavramı ve ilkesi yasal olarak tanımlanmıştır.
- Adil geçiş gerekliliklerinin, sera gazı azaltım faaliyetleri ile yerel iklim değişikliği eylem planlarında dikkate alınması zorunlu kılınmıştır.
- Kanun kapsamında elde edilecek gelirlerin yüzde 10’una kadar olan kısmının adil geçiş faaliyetlerine fon olarak aktarılabilmesi öngörülmüştür (madde 12).
- İlgili aktörlerin adil geçiş desteklerinden yararlanabilmesi için mekanizmaların kurulması hedeflenmiştir (madde 13).

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)¹⁴

- İşgücünün yeşil dönüşümün olumsuz etkilerinden korunması amacıyla adil geçiş mekanizmalarının oluşturulması hedeflenmiştir.
- Adil Geçiş Stratejisi’nin hazırlanması kararlaştırılmıştır.
- Yeşil dönüşümden en çok etkilenecek bölgelere yönelik ihtiyaç analizi yapılması öngörülmüştür.

İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030)¹⁵

- Ulusal Adil Geçiş Stratejisi’nin hazırlanması ve sosyal diyalogun geliştirilmesi amaçlanmıştır.
- Yeşil dönüşümün gerektirdiği yeni işgücü niteliklerinin belirlenmesi; meslek standartları ve eğitim programları aracılığıyla işgücünün bu süreçte hazırlanması hedeflenmiştir.
- Özel politika gerektiren grupların karar alma süreçlerine katılımı ve mesleki gelişim olanaklarından etkin yararlanması kararlaştırılmıştır.
- Dönüşüm sürecinde enerji yoksulluğu riskinin azaltılmasına yönelik tedbirlerin alınması önceliklendirilmiştir.

¹³ Resmi Gazete. (2025, 9 Temmuz). İklim Kanunu. Kanun No. 7552. Kabul Tarihi: 2 Temmuz 2025. www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/07/20250709-1.htm (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2026).

¹⁴ Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023, 31 Ekim). On ikinci kalkınma planı (2024-2028). www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2026).

¹⁵ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2024). İklim değişikliği azaltım stratejisi ve eylem planı (2024-2030). [iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi%20Azalt%C4%B1m%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan%C4%B1%20\(2024-2030\).pdf](http://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi%20Azalt%C4%B1m%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan%C4%B1%20(2024-2030).pdf) (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2026).

Mevcut planlama çerçevesi bütüncül olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de adil geçişe ilişkin önemli ilkeler ve politika araçlarının farklı ulusal politika belgelerinde yer almaya başladığı görülür. Ancak bu düzenlemeler, uluslararası iyi uygulama örneklerinde olduğu gibi henüz ortak bir yönetim yapısı ve uygulama mekanizmalarıyla desteklenen bütüncül bir adil geçiş çerçevesi oluşturmuyor.

Bu açıdan, hazırlıkları süren Ulusal Adil Geçiş Stratejisi ve İklim Kanunu kapsamında hazırlanacak ikincil mevzuat, dağınık politika araçlarının ortak bir çerçevede bütünleştirilmesi için önemli bir fırsat sunuyor. Adil geçiş politikalarının, dönüşümden en fazla etkilenen kömür bölgelerindeki yerel yönetimlerin ihtiyaçlarını, kapasitesini ve kalkınma potansiyelini merkeze alacak şekilde tasarlanması gerekir. Yerel yönetimlerin yalnızca uygulayıcı değil, planlama, katılım ve bölgesel kalkınma süreçlerinde sorumluluk üstlenen kurumlar olarak tanımlanması da bu çerçevenin temel unsurlarından biridir.

4. Enerji Dönüşümünün Plansız Olması Durumunda Ortaya Çıkabilecek Riskler

Enerji dönüşümü, adil geçiş ilkeleri doğrultusunda planlandığında kömür bölgeleri için yeni yatırım alanları, istihdam olanakları ve ekonomik çeşitlenme fırsatları yaratabilir. Ancak dönüşümün planlama, finansman ve yönetim mekanizmaları oluşturulmadan ilerlemesi, kömür ekonomisindeki daralmanın ekonomik ve toplumsal etkilerini derinleştirme riski taşır. İstihdam kayıplarının artması, yerel ekonominin zayıflaması, göçün hızlanması, toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesi ve kurumsal kapasitenin yetersiz kalması, dönüşüm sürecinin planlanma ve uygulanma biçimi ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle adil geçiş, yeni ekonomik fırsatlar yaratmanın yanında dönüşüm sürecinde ortaya çıkabilecek risklerin azaltılmasına yönelik bir politika çerçevesi de sunar. Aşağıda, adil geçiş politikalarının bulunmadığı ya da yetersiz kaldığı durumlarda kömür bölgelerinde ortaya çıkabilecek başlıca risk alanları ele alınıyor.¹⁶

Kimlik ve Toplumsal Hafıza: Kömüre bağımlı bölgelerde enerji dönüşümü, çalışma kültürünü, toplumsal hafızayı ve yerel kimliği etkiler. Bu unsurların dikkate alınmaması toplumsal direnç ve belirsizliği artırırken ortak gelecek vizyonunun oluşmasını güçleştirir.¹⁷

¹⁶ Cha, J. M. (2020). A just transition for whom? Politics, contestation, and social identity in the disruption of coal in the Powder River Basin. *Energy Research & Social Science* 69:101657. doi.org/10.1016/j.erss.2020.101657

¹⁷ Wang, X. ve Lo, K. (2022, 18 Ekim). Political economy of just transition: Disparate impact of coal mine closure on state-owned and private coal workers in Inner Mongolia, China. *Energy Research & Social Science* 90: 102585. doi.org/10.1016/j.erss.2022.102585

Bilgi, Katılım ve Yönetişim: Bilgiye erişim ve karar alma süreçlerine katılımın sınırlı kalması, dönüşüme duyulan güveni azaltır; uygulanan politikaların meşruiyetini ve kurumlar arası koordinasyonu zayıflatır.¹⁸

İstihdam, Çalışma Hakları ve Sosyal Koruma: Çalışanları koruyan gelir güvencesi, sosyal güvenlik, yeniden beceri kazandırma ve çalışma yaşamına uyum mekanizmalarının yetersiz kalması uzun süreli işsizlik, güvencesiz çalışma ve sosyal maliyetlerin artmasına yol açar.¹⁹

Sosyal Eşitsizlikler ve Kırılgan Gruplar: Enerji dönüşümünün etkileri toplumun her kesimini aynı biçimde etkilemez. Kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler ve diğer kırılgan gruplar dönüşümden orantısız biçimde etkilenir; mevcut eşitsizlikler derinleşir.²⁰

Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma: Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesinin desteklenmemesi ve yeni geçim kaynaklarının geliştirilememesi, yerel ekonomilerin kırılganlığını artırır; bölgesel kalkınmayı ve ekonomik çeşitlenmeyi zayıflatır.²²

Göç ve Demografik Dönüşüm: Dönüşümün yeterince planlanmadığı bölgelerde göç önemli bir uyum stratejisine dönüşür. Genç ve nitelikli işgücünün bölgeden ayrılması üretim kapasitesini, toplumsal dayanışmayı ve yerel hizmetlerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkiler.

¹⁸ Christiaensen, L., Ferré, C., Honorati, M., Gajderowicz, T. ve Wrona, S. M. (2022). Towards a just coal transition: Labor market challenges and people's perspectives from Wielkopolska (Jobs Working Paper No. 71). World Bank Group. documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099407310182227057 (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2026); Jordan, J. ve Tenzing, J. (2024). A.g.y.

¹⁹ A.g.y.;

²⁰ Çeşmeci Cengiz, H. (2024, Kasım). Adil geçiş için Ermenek'ten dersler. Mekanda Adalet Derneği. mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2025/01/Adil_gecis_icin_Ermenekten_dersler_web.pdf (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2026).

²¹ Jordan, J. ve Tenzing, J. (2024). A.g.y.

²² Çeşmeci Cengiz, H. (2024). A.g.y.

5. Kömür Bölgelerinin Geleceğini Birlikte Planlamak

Kömür bölgelerinin geleceğinin planlanması, dönüşümün yaratabileceği risklerin yanı sıra bölgenin ekonomik ve toplumsal olanaklarının da değerlendirilmesini gerektirir. Bu bölüm, adil geçişin kömür bölgeleri için sunduğu fırsatlara ve yerel yönetimlerin bu süreçte üstlenebileceği rollere odaklanır.

5.1 Adil Geçişin Sunabileceği Fırsatlar²³

Adil geçiş politikaları, enerji dönüşümünün neden olabileceği ekonomik ve toplumsal riskleri azaltırken kömür bölgeleri için uzun vadeli kalkınma fırsatları da oluşturur. Dönüştürücü bir yaklaşımla geliştirilen bu politikalar, mevcut kayıpları telafi etmenin ötesinde, bölgenin ekonomik yapısını, üretim kapasitesini ve toplumsal gelişimini geleceğin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirmeyi hedefler. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesini destekleyen, nitelikli istihdamı artıran, sosyal koruma mekanizmalarını güçlendiren ve katılımcı yönetişimi esas alan politikalar; bölgelerin tek bir sektöre bağımlılığını azaltarak ekonomik dayanıklılıklarını güçlendirir. Bu süreç, yeni yatırım alanlarının gelişmesine, yerel girişimciliğin güçlenmesine, işgücünün değişen ekonomik koşullara uyum sağlayacak bilgi ve beceriler edinmesine ve kamu kurumlarının dönüşümü daha etkin planlamasına katkıda bulunur. Aynı zamanda kömür bölgeleri için düşük katma değerli ve tek sektöre bağımlı ekonomik yapıdan uzaklaşarak bilgiye, teknolojiye ve yenilikçiliğe dayalı, daha yüksek katma değer üreten ve nitelikli istihdam yaratan yeni bir kalkınma modeline geçiş olanağı sağlar. Bu yönüyle adil geçiş, kömür ekonomisindeki daralmanın sonuçlarını yönetmenin ötesinde, bölgelerin gelecekteki ekonomik rekabet gücünü artıran, toplumsal dayanıklılığı güçlendiren ve yeni bir bölgesel kalkınma modelinin oluşmasına zemin hazırlayan bir dönüşüm yaklaşımıdır. Aşağıda, adil geçiş politikalarının kömür bölgeleri için sağlayabileceği başlıca kalkınma fırsatları ele alınıyor.

İstihdam, Beceri ve Çalışma Hakları: Başarılı bir adil geçiş, çalışanların güvenli, güvenceli ve insana yakışır işlere erişimini destekler. Yeniden beceri kazandırma, yaşam boyu öğrenme ve güçlü sosyal koruma mekanizmaları, çalışanların değişen işgücü piyasasına uyumunu kolaylaştırırken uzun süreli işsizlik riskini azaltır.

Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma: Kömüre bağımlı ekonomik yapının yerine üretim, hizmetler, tarım, turizm ve yeni sanayi alanlarını içeren daha çeşitlenmiş bir ekonomik yapı geliştirir. Bu durum yeni yatırımları teşvik ederek bölgesel ekonomilerin dayanıklılığını artırabilir ve uzun vadeli kalkınmayı destekler.

²³ Jordan, J. ve Tenzing, J. (2024). A.g.y.

Sosyal Refah ve Eşitsizliklerin Azaltılması: Sosyal koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerine erişimin artırılması, dönüşümün toplumsal maliyetlerini azaltır ve farklı toplumsal kesimlerin yeni ekonomik fırsatlardan daha adil biçimde yararlanmasına katkıda bulunur.

Katılımcı Yönetişim ve Kurumsal Kapasite: Yerel halkın, çalışanların, sendikaların, yerel yönetimlerin ve sivil toplumun karar alma süreçlerine etkin katılımı dönüşüme duyulan güveni güçlendirir. Kurumlar arasında koordinasyonun artırılması ve katılımcı yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi, dönüşüm politikalarının daha şeffaf, öngörülebilir ve uzun vadeli biçimde uygulanmasını teşvik eder.

Kimlik, Toplumsal Hafıza ve Yerel Toplulukların Güçlenmesi: Kömür bölgelerinin çalışma kültürü, toplumsal hafızası ve yerel kimliğinin dönüşüm sürecine dahil edilmesi toplumsal sahiplenmeyi güçlendirir. Yerel toplulukların kendi geleceklerine ilişkin karar süreçlerinde söz sahibi olması, ortak bir gelecek vizyonunun oluşmasına olanak sağlar.

Göç ve Demografik Dayanıklılık: Yeni ekonomik fırsatlar, güvenli istihdam ve yaşam kalitesindeki iyileşme, özellikle genç nüfusun bölgede kalmasını teşvik eder. Böylece göç baskısı azalırken üretim kapasitesi, toplumsal dayanışma ağları ve yerel hizmetlerin sürdürülebilirliği güçlenir.

Ortak Gelecek Vizyonu ve Bölgesel Dayanıklılık: Adil geçiş, kömür bölgelerinde geleceğe ilişkin ortak bir vizyonun geliştirilmesini destekler. Belirsizliğin azalması ve bölgenin geleceğine ilişkin ortak hedeflerin güçlenmesi, uzun vadeli toplumsal dayanıklılığa katkı sağlar.

5.2. Yerel Yönetimler İçin Adil Geçiş Talepleri

Enerji dönüşümünün kömür bölgelerinde ekonomik ve toplumsal açıdan adil biçimde yönetilebilmesi, ulusal politika ile yerel ihtiyaçlar arasında güçlü bir uyum kurulmasına bağlıdır. Aşağıda yer alan talepler, yerel yönetimlerin adil geçiş sürecinde öncelik verdiği temel politika alanlarını ortaya koyar.

5.2.1. İklim Kanunu ve Ulusal Adil Geçiş Stratejisi Kömür Bölgelerini Kapsayacak Şekilde Geliştirilmeli

Kömür bölgelerine yönelik planlama, yönetim ve finansman araçları yasal çerçevede açık biçimde tanımlanmalıdır.

Türkiye’de adil geçiş, İklim Kanunu ile ilk kez yasal bir çerçeveye kavuşmuş, Kanun’un 12. ve 13. maddeleri adil geçişe yönelik finansman ve destek mekanizmalarına hukuki dayanak oluşturmuştur. Bu düzenleme, adil geçiş politikalarının geliştirilmesi açısından önemli bir başlangıç niteliği taşır. Bununla birlikte mevcut çerçeve ağırlıklı olarak Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) kapsamındaki yükümlülüklerle uyuma odaklanırken, kömür bölgelerinin ekonomik ve toplumsal dönüşümüne yönelik yer temelli politika araçlarını yeterince tanımlamaz. Ekonomik çeşitlenme, istihdamın

dönüşümü, yerel kalkınmanın desteklenmesi ve dönüşümün sosyal etkilerinin yönetilmesine ilişkin planlama, yönetim ve finansman araçlarına dair belirsizlik giderilmez.

Diğer yandan hazırlıkları süren Ulusal Adil Geçiş Stratejisi, Türkiye'nin adil geçiş politikalarını bütüncül bir çerçevede ele alması açısından önemli bir araçtır. Ancak mevcut hazırlık sürecinde stratejinin odağı büyük ölçüde sanayinin yeşil ve dijital dönüşümü ile ETS'ye uyum başlıklarında yoğunlaşıyor. Buna karşın, Türkiye'de adil geçiş politikalarının merkezinde ekonomik ve toplumsal dönüşümün en yoğun ortaya çıktığı kömür bölgeleri yer almalıdır. Strateji, kömür bölgelerinin ihtiyaçlarını merkeze alan yer temelli bir yaklaşımla hazırlanmalı; ekonomik dönüşümün sosyal etkilerini yönetmeye yönelik politika ve uygulama araçlarını açık biçimde tanımlamalıdır.

Bu nedenle yerel yönetimlerin öncelikli talebi, İklim Kanunu'ndaki adil geçiş hükümlerinin kömür bölgelerini kapsayacak biçimde geliştirilmesi ve Ulusal Adil Geçiş Stratejisi'nin kömür bölgelerinin dönüşümünü merkeze alan yer temelli bir yaklaşımla hazırlanmasıdır. Kömür bölgelerine yönelik planlama, yönetim, finansman ve uygulama araçlarının hem yasal çerçevede hem de Ulusal Adil Geçiş Stratejisi'nde açık biçimde tanımlanması, bu sürecin temel öncelikleri arasında yer almalıdır.

5.2.2. Ortak Veri Altyapısı Oluşturulmalı

Kömür bölgelerinin dönüşümüne ilişkin kararlar, güvenilir veriye ve bölgesel ihtiyaç analizlerine dayanmalıdır.

Adil geçiş politikalarının etkili biçimde tasarlanabilmesi, kömür bölgelerinin ekonomik ve toplumsal yapısını ortaya koyan güçlü bir bilgi altyapısına dayanır.

Kömüre bağımlılık düzeyi, istihdam oranı, istihdamın sektörel yapısı, yerel ekonominin üretim deseni, demografik eğilimler, göç oranı, kamu hizmetlerine erişim, sosyal kırılganlıklar ve alternatif kalkınma potansiyelleri her bölgede farklılık gösterir. Bölgesel farklılıklar ortaya konulmadan geliştirilecek politikalar, yerel ihtiyaçları yeterince karşılayamaz ve kamu kaynaklarının öncelikli alanlara yönlendirilmesini zorlaştırır. Her kömür bölgesi için ortak veri altyapısının oluşturulması, ekonomik ve toplumsal ihtiyaç analizlerinin yapılması ve dönüşümün etkilerine ilişkin düzenli veri üretilmesi, planlama sürecinin temelini meydana getirir.

5.2.3. Katılımcı Adil Geçiş Stratejileri Hazırlanmalı

Bölgesel dönüşüm, bütün paydaşların katılımıyla hazırlanan uzun vadeli Adil Geçiş Stratejileri doğrultusunda yürütülmelidir.

Veri temelli analizler, her kömür bölgesi için katılımcı Adil Geçiş Stratejileri'nin hazırlanmasına yön vermelidir. Planların yalnızca istihdam kayıplarını telafi etmeye odaklanması yeterli değildir. Ekonomik çeşitlenme, yeni yatırım alanları, nitelikli istihdam, işgücünün yeni beceriler kazanması, sosyal koruma mekanizmaları ve yerel kalkınma hedefleri birbirini tamamlayan politika alanları olarak ele alınmalıdır. Yatırım politikaları ile beceri geliştirme programları arasında uyum sağlanmadığında,

yeni istihdam olanakları sınırlı kalır; sosyal koruma önlemleri ekonomik dönüşüm politikalarıyla desteklenmediğinde ise geçici çözümler kalıcı kalkınmaya dönüşemez. Planların hazırlanma süreci, merkezi idare, yerel yönetimler, üniversiteler, sendikalar, meslek örgütleri, özel sektör ve sivil toplumun katılımına dayanmalıdır.

5.2.4. Yerel Dönüşüm İçin Finansman Sağlanmalı

Adil Geçiş Stratejileri'nin uygulanabilmesi için kömür bölgelerine erişilebilir, öngörülebilir ve uzun vadeli finansman sağlanmalıdır.

İklim Kanunu'nun 12. ve 13. maddelerinde öngörülen finansman araçları, kömür bölgelerinin ekonomik ve toplumsal dönüşümünü destekleyecek biçimde tasarlanmalıdır. Kaynaklara erişim ölçütlerinin açık ve öngörülebilir olması, finansmanın bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılabilmesi açısından önem taşır. Finansman dağıtımında kömüre ekonomik bağımlılık düzeyi, istihdam kaybı riski, sosyal kırılganlıklar ve yerel kalkınma kapasitesi gibi göstergeler dikkate alınmalıdır. Belediyelerin dönüşüm projelerine doğrudan erişebileceği finansman modellerinin geliştirilmesi ve proje hazırlama ile uygulama kapasitelerini güçlendirecek teknik destek mekanizmalarının oluşturulması, bu çerçevenin temel unsurları arasında yer almalıdır.

5.2.5. Katılımcı Yönetişim Güçlendirilmeli

Merkezi idare ile yerel yönetimler arasında görev, yetki ve sorumlulukları netleştiren kalıcı bir yönetim yapısı oluşturulmalıdır.

Finansman kadar önemli bir diğer unsur, merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki görev, yetki ve sorumlulukların açık biçimde tanımlanmasıdır. Kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği, planların gecikmesine, kaynakların dağınık kullanılmasına ve yerel önceliklerle ulusal politikalar arasında uyumsuzluk oluşmasına yol açabilir. Düzenli bilgi paylaşımını sağlayan, uygulamayı izleyen ve kurumlar arası eşgüdümü güçlendiren kalıcı yönetim mekanizmalarının oluşturulması, adil geçiş politikalarının başarısı açısından kritik önem taşır.

5.2.6. Yerel Yönetimler Karar Süreçlerine Dahil Edilmeli

Yerel yönetimler, adil geçiş politikalarının planlanması, uygulanması ve izlenmesinde etkin rol üstlenmelidir.

Yerel yönetimlerin rolü, dönüşümün ortaya çıkardığı ekonomik ve toplumsal etkileri yönetmenin ötesine uzanır. Belediyeler, bölgesel ihtiyaçların belirlenmesi, yerel aktörlerin ortak hedefler etrafında buluşturulması, yatırım önceliklerinin tanımlanması ve yerelin taleplerinin ulusal politikalara taşınmasında stratejik bir konumdadır. Bu rolün etkili biçimde yerine getirilebilmesi, planlama süreçlerine katılımın güvence altına alınmasını, yeterli mali kaynak sağlanmasını ve teknik kapasitenin güçlendirilmesini gerektirir.

5.2.7. Kömür Bölgeleri Öncelikli Kalkınma Alanları Olarak Desteklenmeli

Kömür bölgeleri, kamu yatırımlarının ve kalkınma politikalarının öncelikli odak alanları arasında yer almalıdır.

Uzun yıllar Türkiye'nin sanayileşmesine, enerji üretimine ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunan kömür bölgelerinin, yeni dönemde dönüşümün maliyetlerini tek başına üstlenmesi adil değildir. Geçmişte ülke ekonomisine sundukları katkı, bu bölgelerin kamu yatırımları ve kalkınma desteklerinden öncelikli biçimde yararlanmasını haklı kılar. Yerel yönetimlerin ortak talebi, kömür bölgelerine yönelik politikaların iş kaybı, ekonomik daralma ve göçün etkilerini hafifletmekle sınırlı kalmamasıdır. Kamu politikaları, kömür bölgelerini yeni yatırımların yönlendirildiği, ekonomik faaliyet çeşitlenmesinin desteklendiği, nitelikli istihdamın geliştirildiği ve bölgesel kalkınmanın güçlendirildiği öncelikli dönüşüm bölgeleri olarak ele almalıdır.

SONUÇ

Türkiye'nin kömür bölgelerinde ekonomik ve toplumsal dönüşüm, kömürden çıkışa ilişkin ulusal bir takvim olmaksızın başladı. Kömür sektöründe istihdamın ve yatırımların gerilemesi, bazı bölgelerde üretimin daralması ve enerji sisteminde yenilenebilir kaynakların payının artması, kömüre dayalı yerel ekonomilerin geleceğine ilişkin belirsizliği artırıyor. Dönüşümün planlama, finansman ve sosyal politika araçları geliştirilmeden ilerlemesi, istihdam kayıplarının ötesinde sonuçlar doğuruyor. Yoksullaşma, artan eşitsizlikler, göç ve kömür etrafında şekillenmiş yerel kimliğin dönüşümü bu sürecin önemli sonuçları arasında yer alıyor.

Türkiye'de İklim Kanunu ve ulusal politika belgelerinde adil geçişe yer verilmesi önemli bir politika değişikliğine işaret ediyor. Ancak mevcut düzenlemeler, kömür bölgelerinin farklılaşan ekonomik ve toplumsal koşullarına karşılık verecek yer temelli planlama, yönetim ve finansman araçlarını tanımlamıyor. Dahası, küresel düzeyde adil geçiş politikalarının temel uygulama alanlarından biri olan kömür bölgeleri, Türkiye'de henüz bu politika alanının kapsamına alınmış değil.

Kömür bölgelerindeki dönüşümün yönetilebilmesi, kömürden çıkışın ve adil geçişin mevzuatla güvence altına alınmasına, çokkatmanlı ve çokölçekli bir yaklaşımla ele alınmasına, bölgesel verilere dayalı Adil Geçiş Stratejileri'nin hazırlanmasına ve uzun vadeli finansman kaynaklarının oluşturulmasına bağlıdır. Bunun yanında merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki görev ve sorumlulukların netleştirilmesi ve yerel aktörlerin karar alma süreçlerine etkin katılımının sağlanması gerekir.

